

Uplatnění molekulárních přístupů ve studiu biodiverzity, v taxonomii a v rekonstrukci evoluce

2. použití při studiu polyploidizace a ve fylogeografii

Tomáš Fér
Katedra botaniky PŘF UK

Využití markerů pro různé okruhy otázek

	Allo- zomy	Fragment-based			Sekvenování				NGS		
		RAPD	AFLP	SSR	nDNA	cpDNA	mtDNA (rostliny)	mtDNA (zvířata)	Hyb-Seq	RADseq	resekvenování
Genetická diverzita	++	++	++	++	+++	++	+	++	+++	+++	+++
Diferenciace pooplací	+++	++	++	++	+++	++	++	+++	++?	+++	+++
Genový tok	++	(+)	(+)	+++	+++	++	(+)	++	?	+++	+++
Polyploidizace	+++	-	(+)	+	++	++	-	-	+++	++	+++
Hybridizace	++	++	++	+	++	++	+	+	+++	+++	+++
Fylogeneze	(+)	-	++	(+)	+++	+++	(+)	+++	+++	++	+++
Genotypování jedinců	(+)	+++	+++	+++	+++	-	-	-	?		+++
Fylogeografie	(+)	-	++	-	(+)	+++	(+)	+++	(+)	+++	+++
Selekce	(+)	(+)	(+)	+	++	-	-	-	++	++	+++
Diverzifikace	?	?	(+)	-	++	++	?	++	+++	+++	+++

+++ velmi vhodné (+)

++ dobře použitelné -

+ OK ?

bylo použito

nevhodné

nejisté nebo nepoužito

první část podle Lowe et al. 2004

Polyploidizace

- auto-, allopolyploidi
- jednorázová, opakovaná
- procesy ve smíšených populacích více cytotypů (primární, sekundární)
- jaderná DNA – identifikace informace rodičovských genomů v genomu hybrida
- cpDNA – mateřský taxon

Metody používané ke studiu polyploidizace

- cpDNA – počet polyploidizačních událostí
- single-copy nDNA – detekce komplexního pattern („vyklonované“ jednotlivé rodičovské sekvence)
- AFLP – sdílené fragmenty, intermediární pozice ve stromu
- allozomy – disomická vs. tetrasomická dědičnost

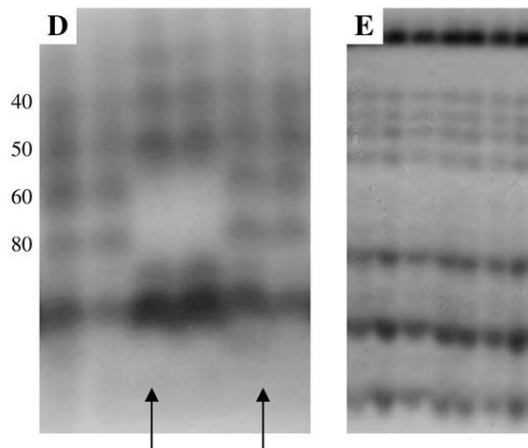
Polyploidizace – allozomy

- tetrasomická dědičnost

Anemone nemorosa (autotetraploid)
(Stehlik & Holderegger 2000)

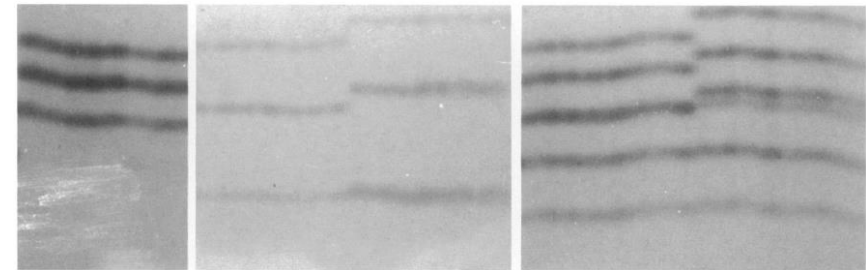
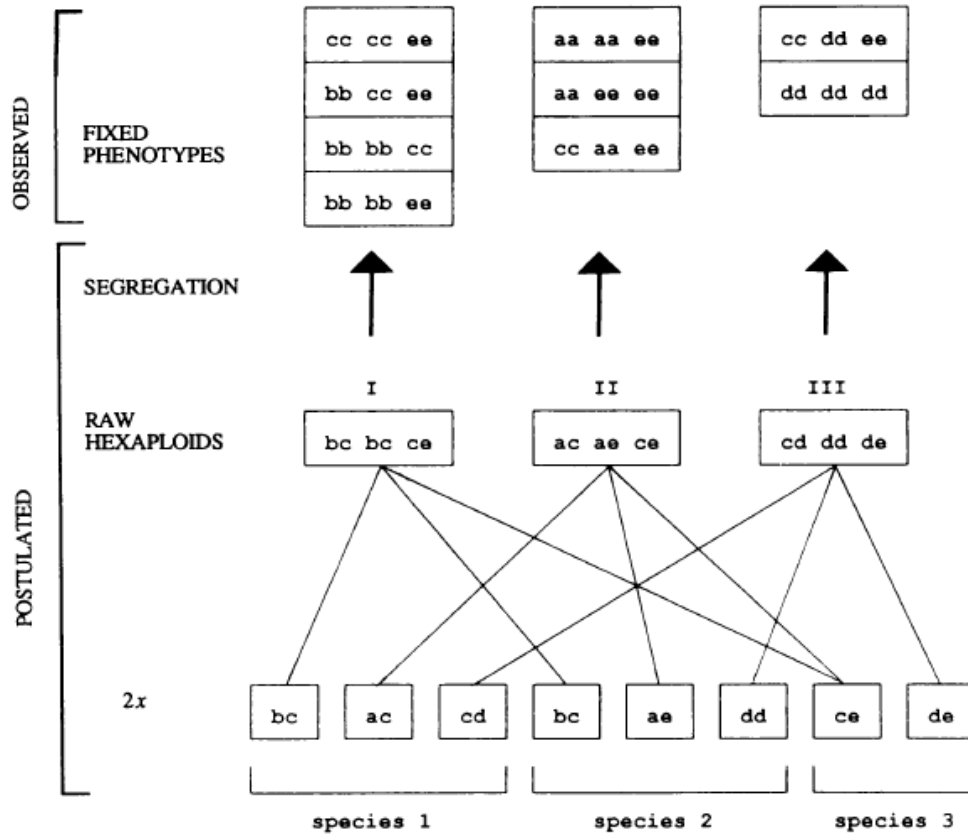
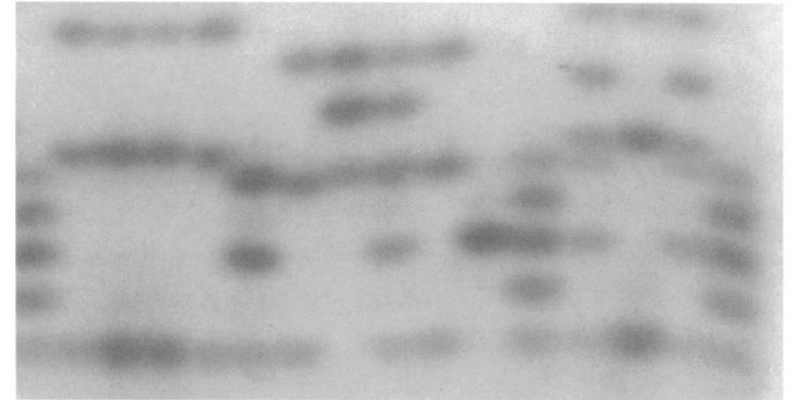
- disomická dědičnost (fixovaná heterozygozita)

Cerastium alpinum (allooktoploid?)
(Berglund et al. 2006)

Polyploidizace – allozomy

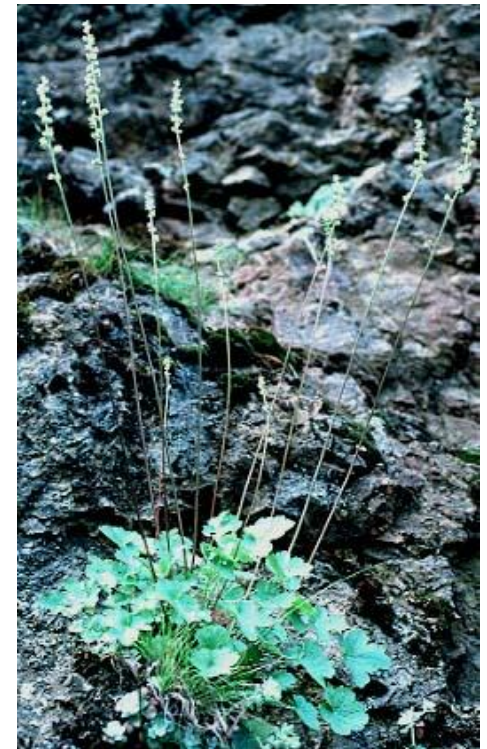
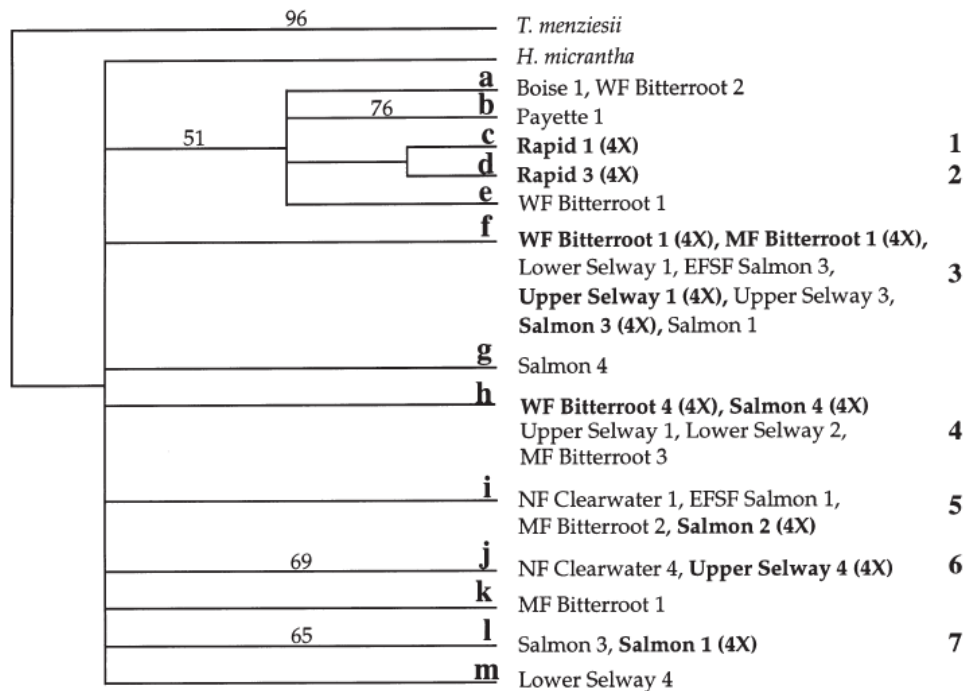
potomstvo (fixovaná heterozygota)

Draba norvegica
 allohexaploid
 nejméně 13x opakovaný vznik
 Brochmann et al. 1992

Polyploidizace – cpDNA

- detekce počtu polyploidních událostí (nezávislý vznik různých linií z diploidů s různými haplotypy)
- spíše podhodnocuje počet událostí (omezená variabilita DNA)
- staří polyploidi – mohou se lišit díky následné evoluci!

Opakovaná polyploidizace – cpDNA

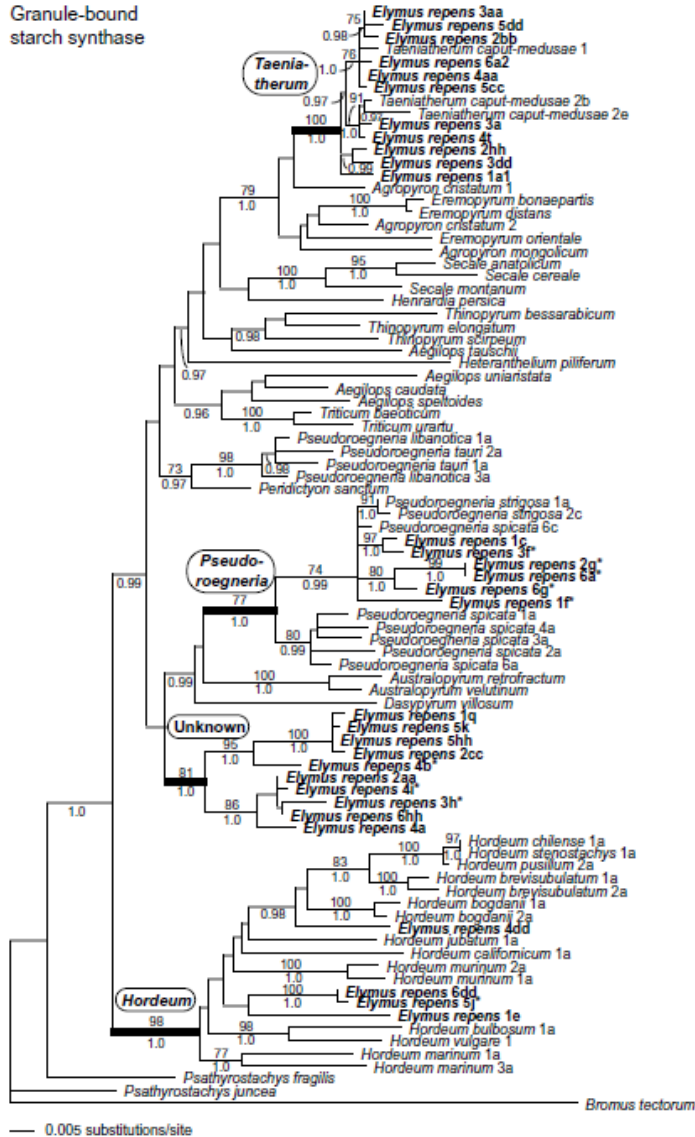

Heuchera grossulariifolia
tetraploid
nejméně 2x-7x opakovaný vznik
Segraves et al. 1999

Původ allohexaploida

Granule-bound starch synthase

Taeniatherum

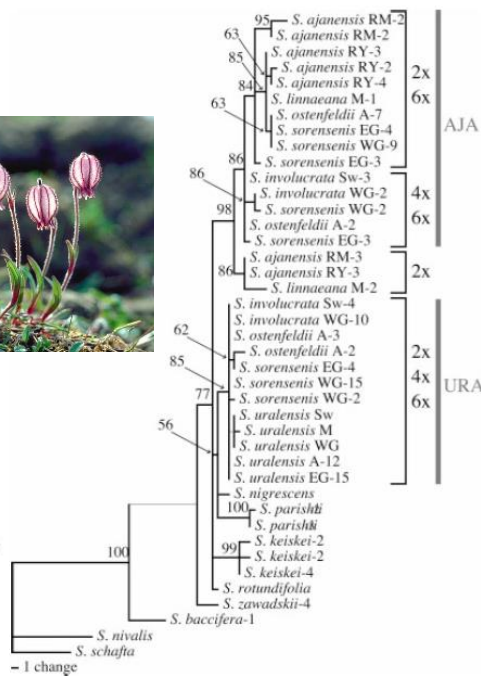
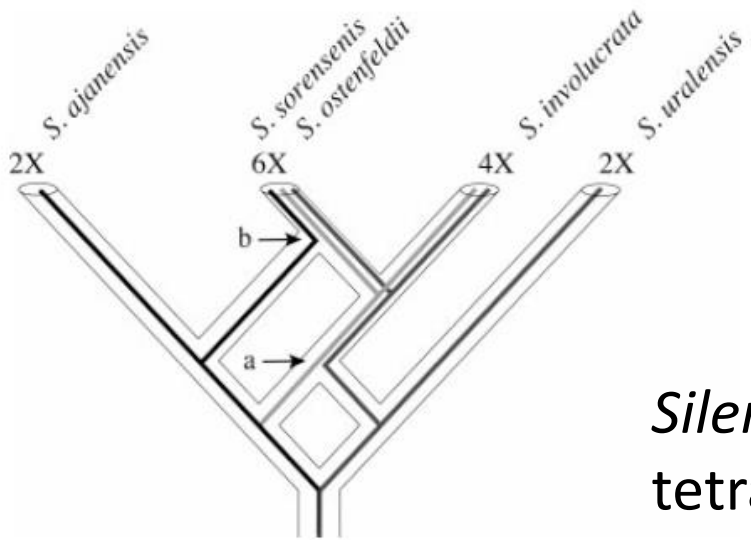
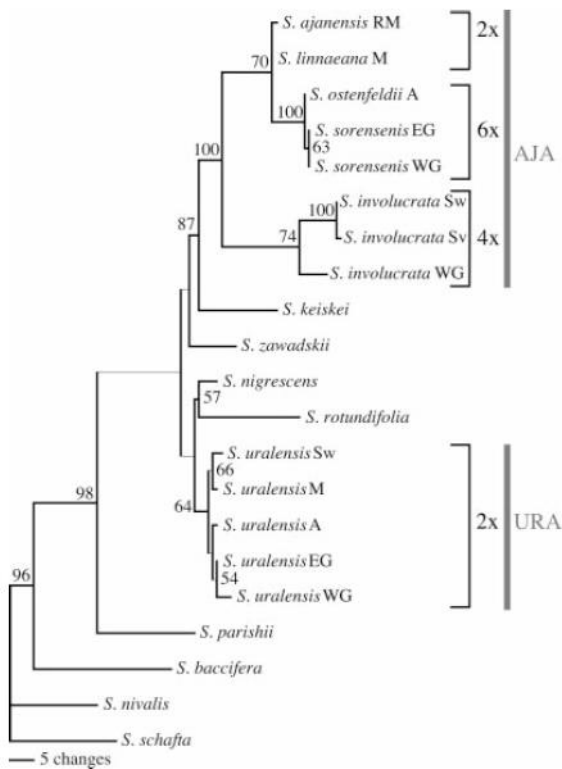

Pseudoroegneria

Hordeum

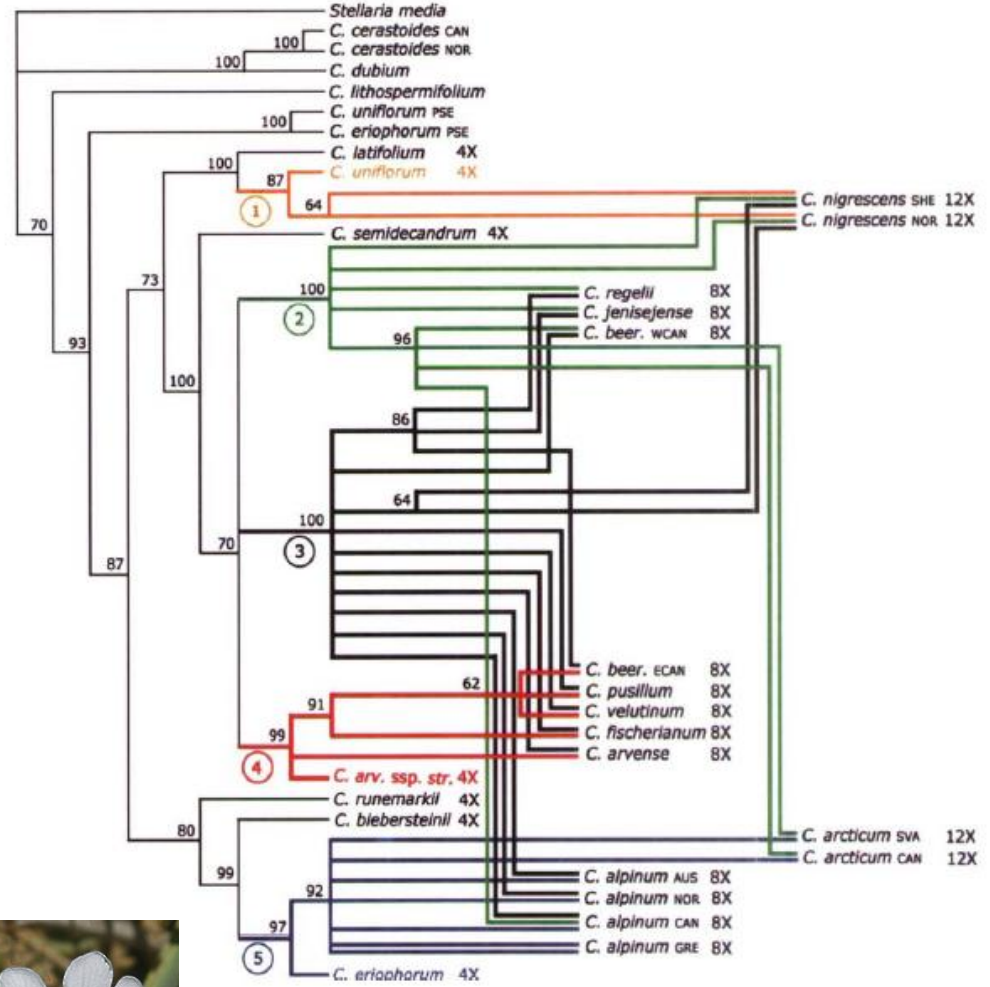
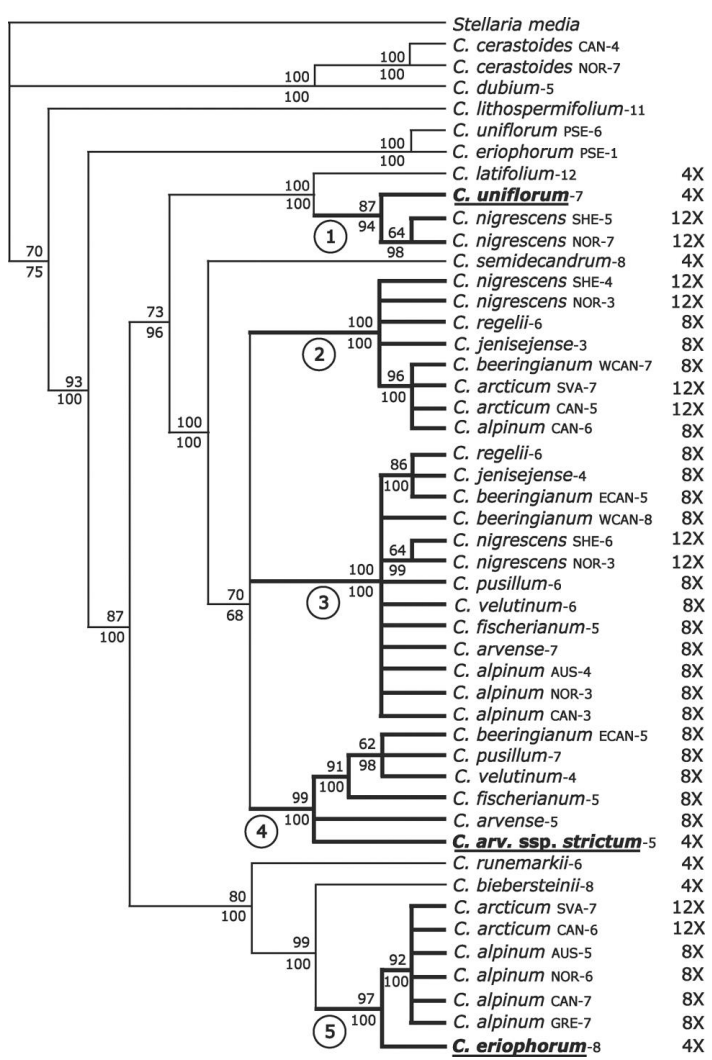
Elymus repens
GBSSI (single-copy)
Mason-Gamer 2008

Vznik allopolyploidů – single-copy geny

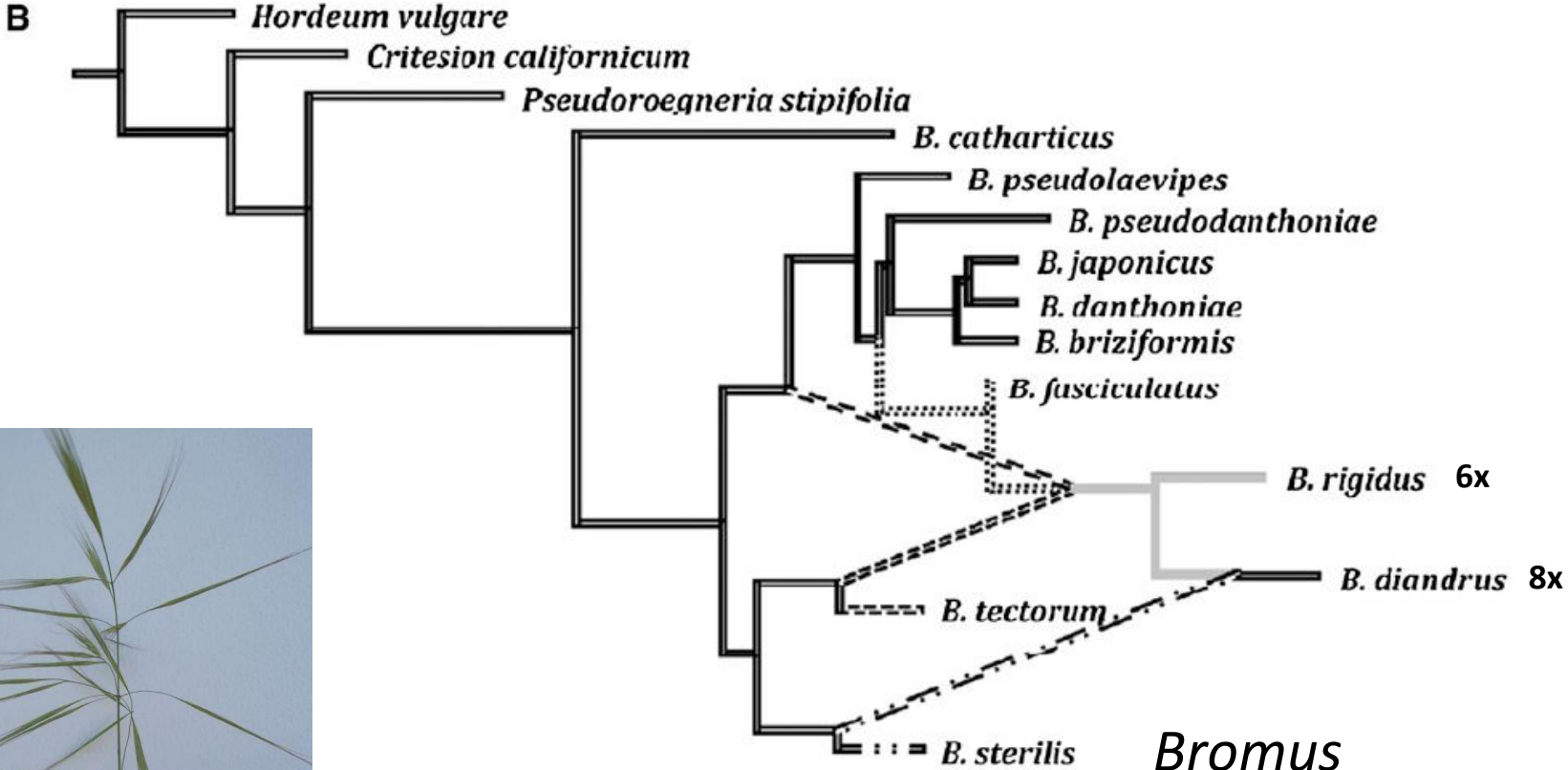
Silene
tetraploidi, hexaploidi
RP introny
Popp et al. 2005

Vznik allopolyploidů – single-copy geny

Cerastium
 4x, 8x, 12x
 RPB2 strom, network
 Brysting et al. 2007

Vznik allopolyploidů – single-copy geny

Bromus
 6x, 8x
 waxy
 Fortune et al. 2008

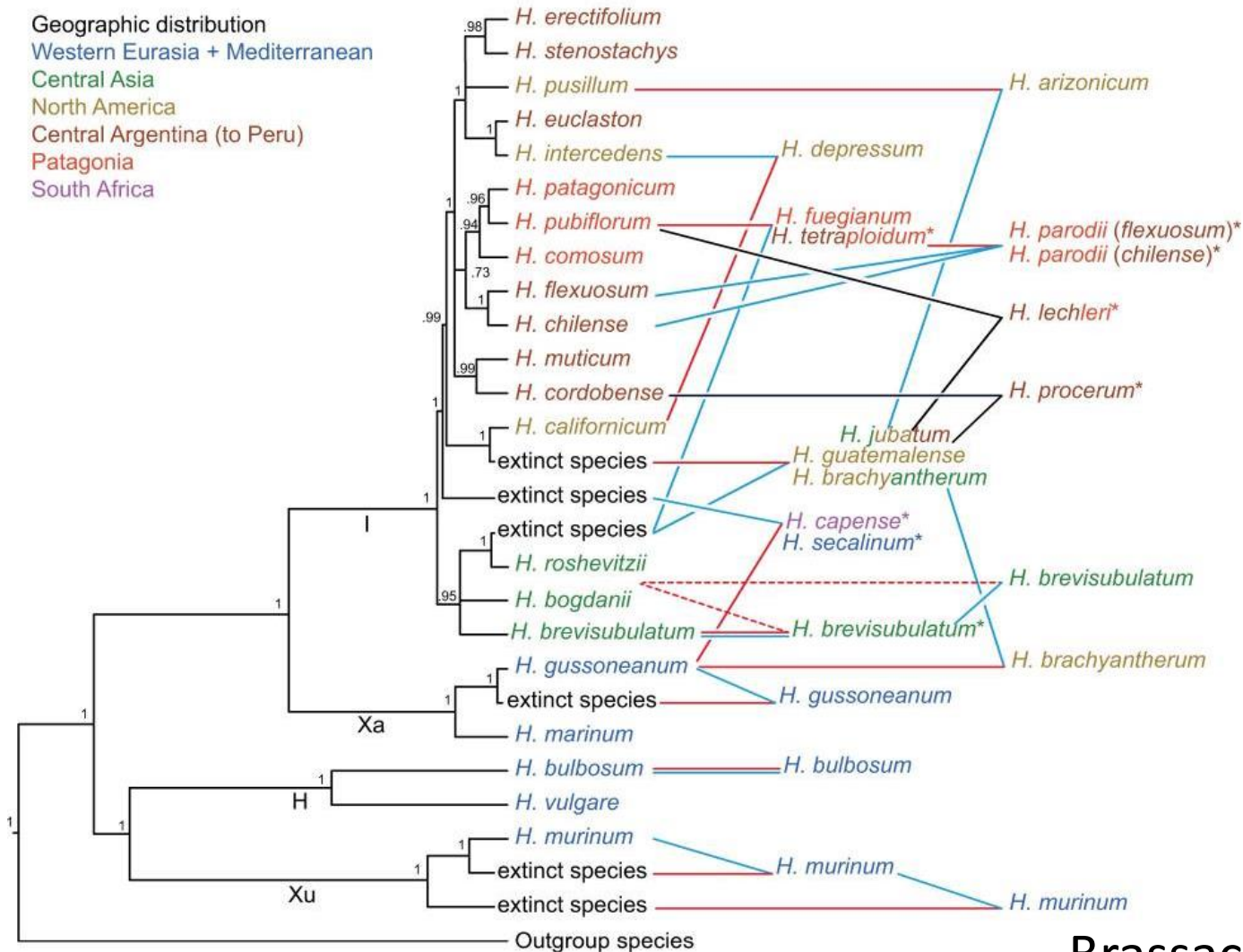

Vznik allopolyploidů – single-copy geny

4x

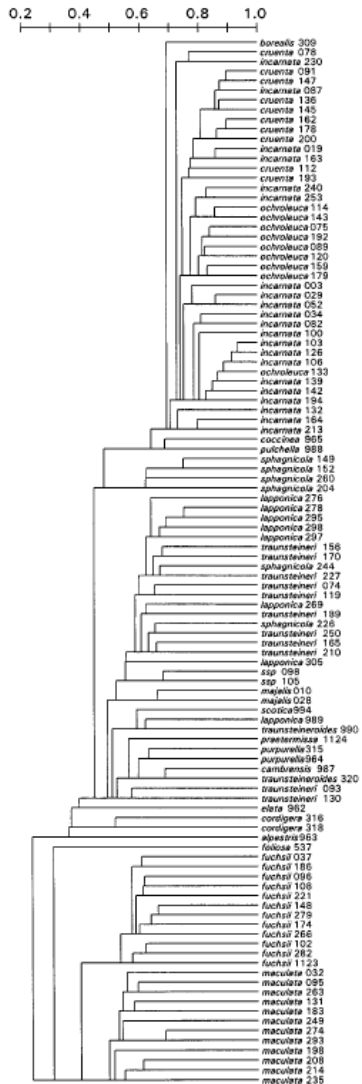
6x

Geographic distribution
 Western Eurasia + Mediterranean
 Central Asia
 North America
 Central Argentina (to Peru)
 Patagonia
 South Africa

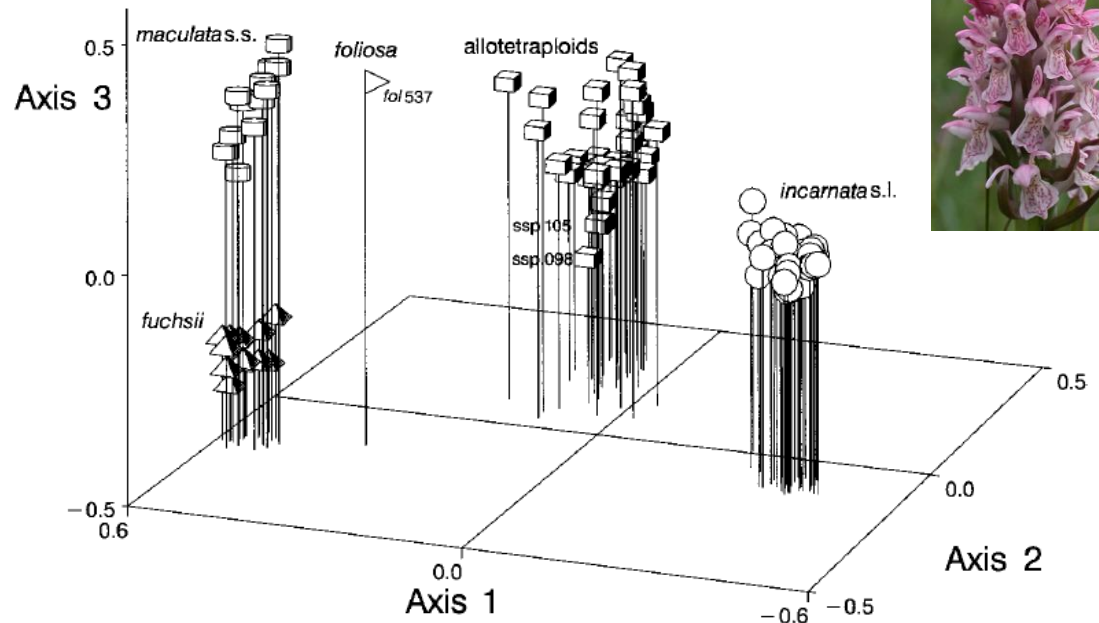

Hordeum
 2x, 4x, 6x
 12 genů

Polyploidizace – AFLP

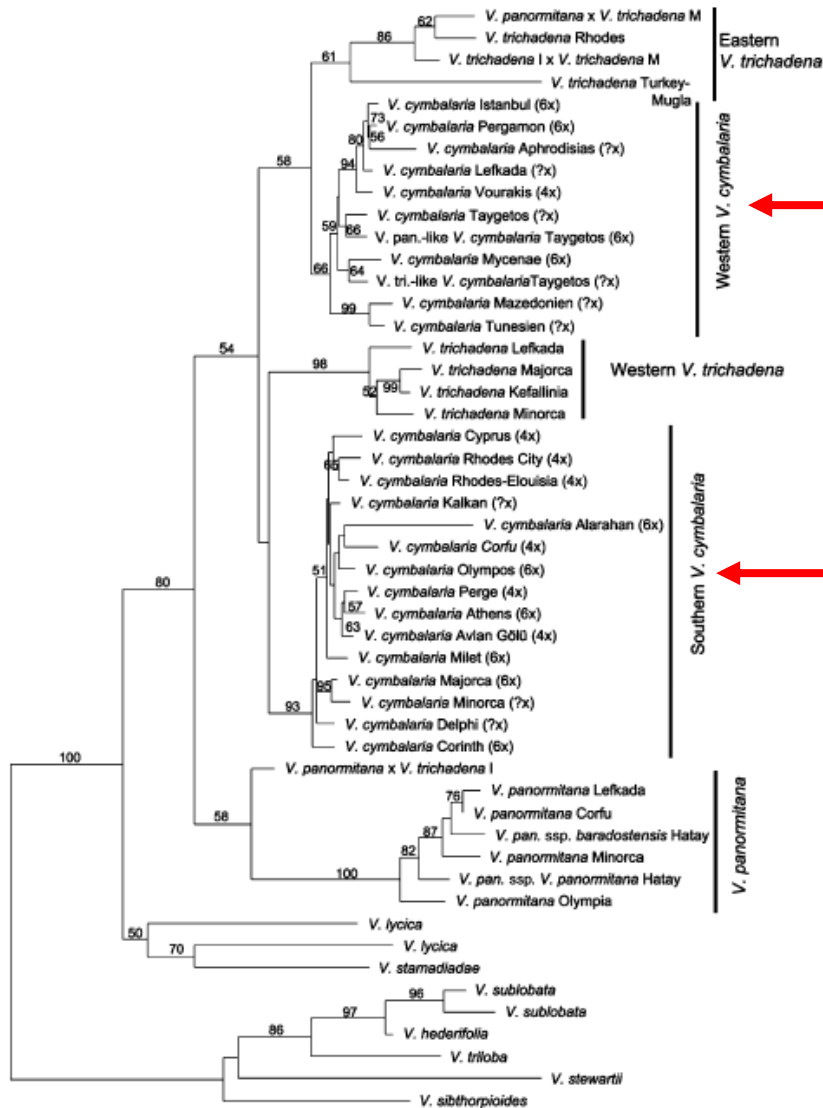

incarnata s.l.

Dactylorhiza
 allotetraploidi
 Hedrén et al. 2001

Mnohonásobná polyploidizace – AFLP

Veronica cymbalaria
tetraploidi – nejméně dvakrát
hexaploidi – vícekrát
Albach 2007

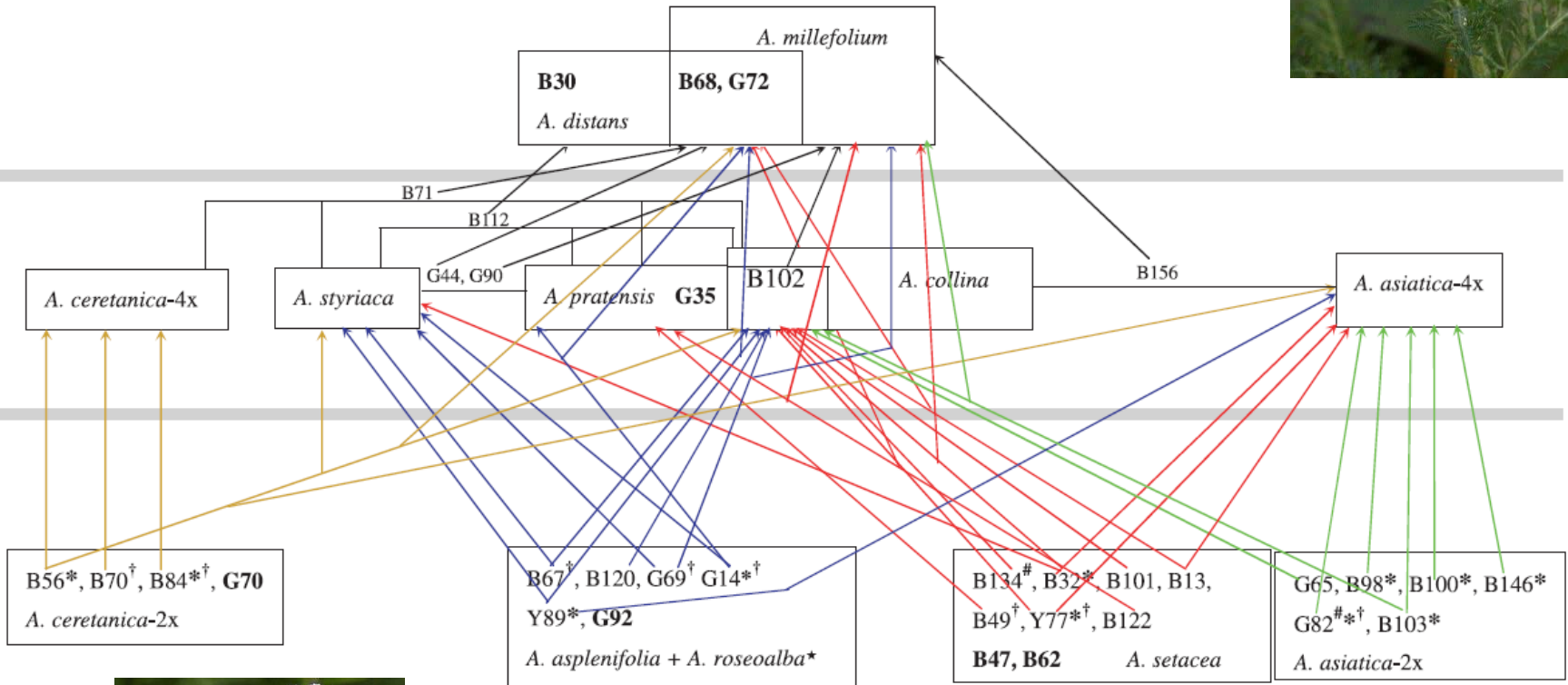
Polyploidizace – AFLP

6x

4x

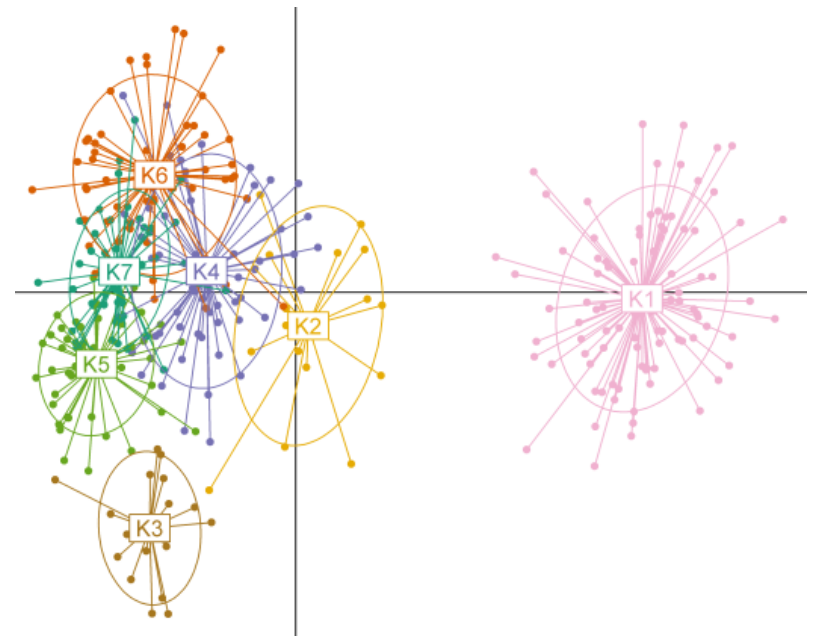
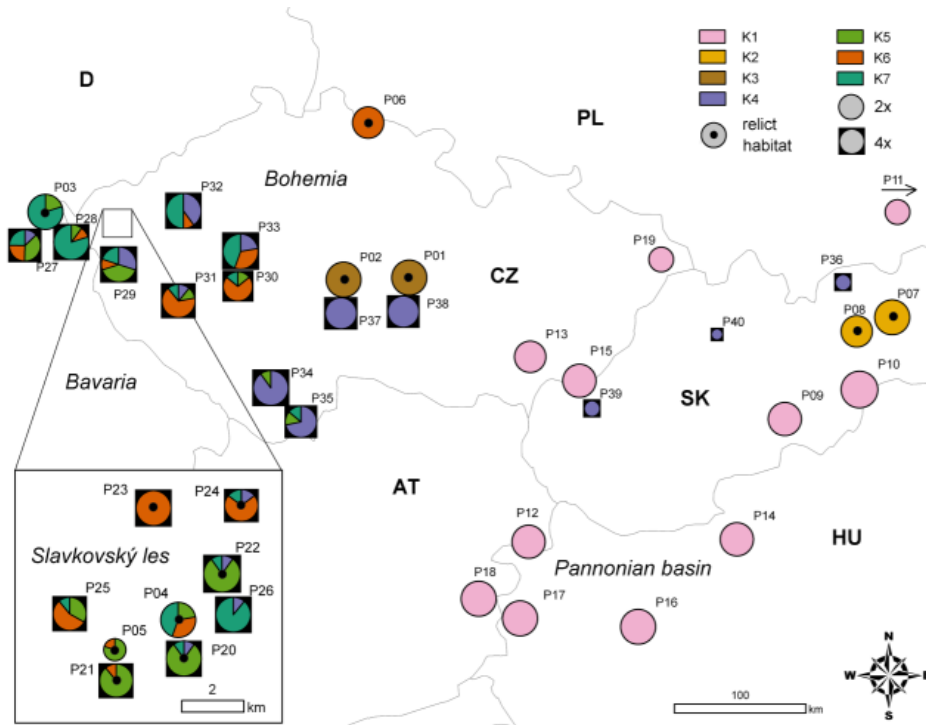
2x

Achillea
sdílené fragmenty
Guo et al. 2005

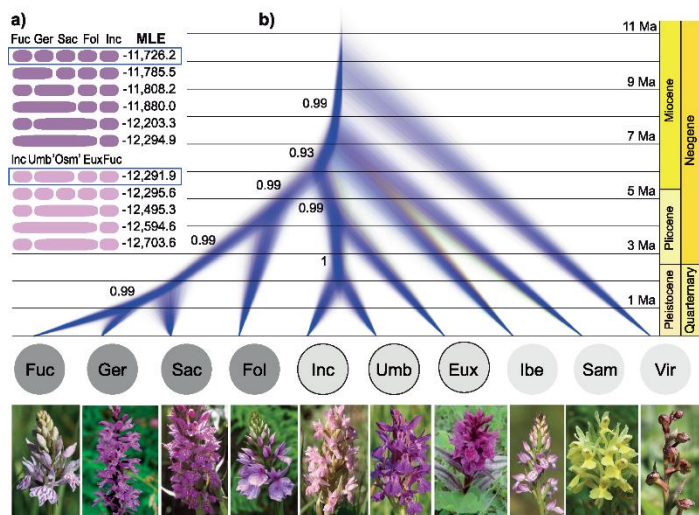
Procesy ve smíšených populacích

Knautia arvensis
AFLP
diploidi, tetraploidi
Kolář et al. 2012

RADseq – allotetraploidi

diploids

allotetraploids

Fuc×Inc ^d	N ^b	P ^c	R _{Fuc} /R _{Inc} ^d	C _{Fuc} /C _{Inc}
Maj	13	1854	-0.004/0.012	0.023/-0.008
Etr	3	1664	0.004/0.009	0.026/-0.013
Tra	22	1359	0.003/0.010	0.042/-0.032
Pra	5	852	0.007/0.010	0.052/-0.046
Bal	3	243	0.008/0.018	0.020/-0.017
Pur	5	186	0.008/0.016	0.042/-0.043
Mac×Inc ^d	N ^b	P ^c	R _{MacW} /R _{Inc} ^d	C _{MacW} /C _{Inc}
Ela	7	5945	0.053/-0.009	0.056/-0.036
Sph	5	1187	0.163/0.008	0.040/-0.030
Ker	1	572	0.120/0.005	0.064/-0.030

private alleles

relatedness

relatedness cp

Diploids: Eux = *D. euxina*, Fol = *D. foliosa*, Fuc = *D. fuchsii*, Ger = *D. gervasiana*, Ibe = *D. iberica*, Inc = *D. incarnata*, Sac = *D. saccifera*, Sam = *D. sambucina*, Umb = *D. umbrosa*, Vir = *D. viridis*.

Tetraploids: Bal = *D. baltica* (incl. *D. ruthei*); Ela = *D. elata*; Etr = *D. elatior*; Ker = *D. kerryensis*; Maj = *D. majalis*; Pra = *D. praetermissa*; Pur = *D. purpurella*; Sph = *D. sphagnicola* (incl. *D. calcifugiens*); Tra = *D. traunsteineri*.

Dactylorhiza

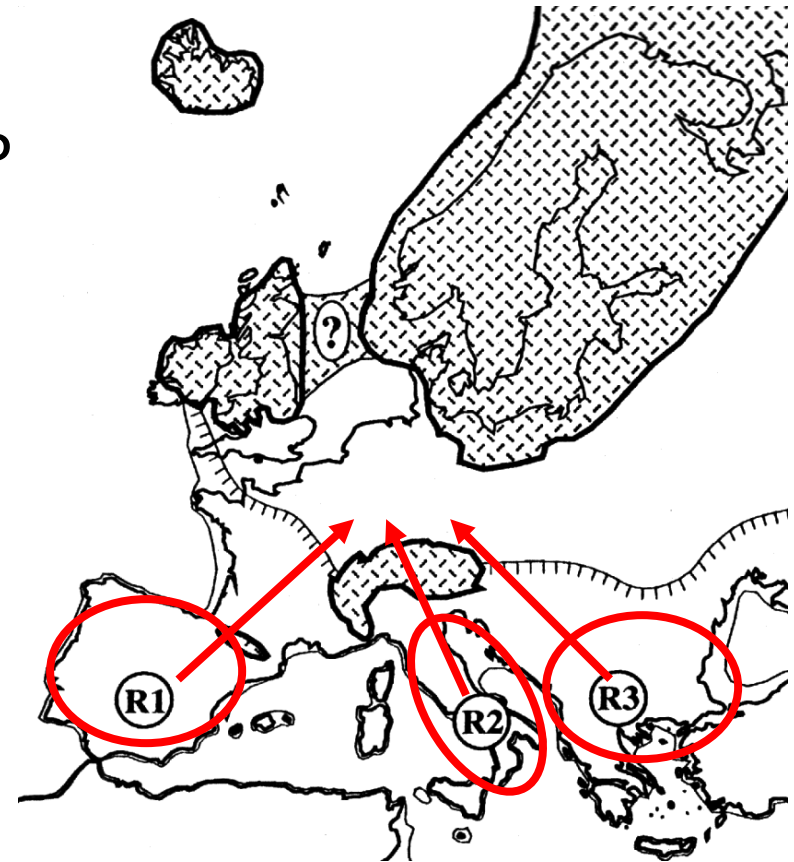
Bradrud et al. 2019

Fylogeografie

- detekce vnitrodruhového polymorfismu
- geografická distribuce genových linií (haplotypů)
- interpretace rozšíření v souvislosti se změnou areálu (např. postglaciální migrace)

Zalednění, refugia, postglaciální migrace, fylogeografie

- maximální *zalednění* – 20-18 tis. BP
- maximální (koncentrovaná) variabilita v mediteránu
- 3 základní *refugia* – iberské, apeninské, bálkánské
- *rekolonizace* od cca 13 tis. BP
- jen malá část variability zpět do Evropy

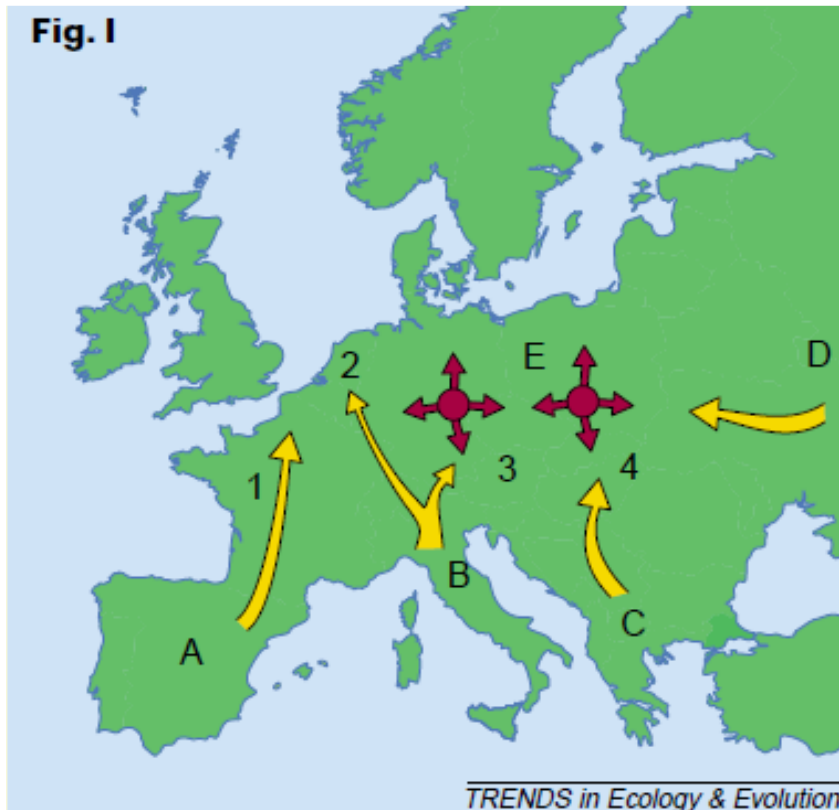

maximální rozsah zalednění
během posledního glaciálu

hranice permafrostu

R1, R2, R3 – hlavní refugia

Postglaciální kolonizace – komplexní pattern

A, B, C – 3 jižní refugia
D – východní refugium
E – malá severní refugia

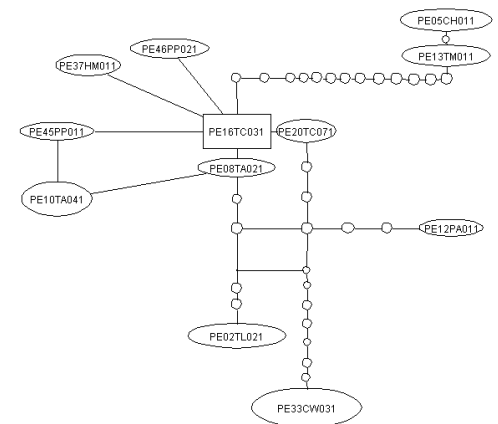
1 – kolonizace bez překážek
2 – kolonizace směřována předchozí kolonizací
3 – kolonizace zastavena předchozí kolonizací
4 – kolonizace provázená hybridizací

Metody používané ve fylogeografii

- cpDNA – maternálně dědičná (u krytosemenných)
  - RFLP, PCR-RFLP
  - mikrosatelity
  - sekvence
- AFLP
  - detekce pattern
  - diverzita
  - divergence (vzácné fragmenty, DW-index...)
- allozomy

Fylogeografie – cpDNA

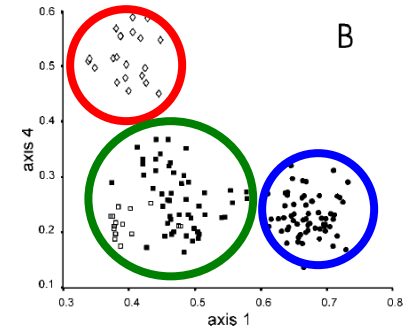
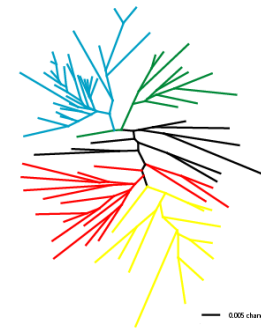
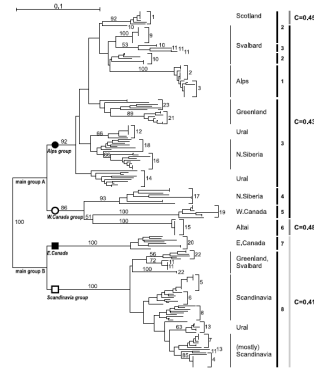
- haploidní – haplotypy
- nerekombinovaná
- maternální přenos u krytosemenných
- vztahy mezi haplotypy – sítě
- test fylogeografického pattern

AFLP – geografická struktura

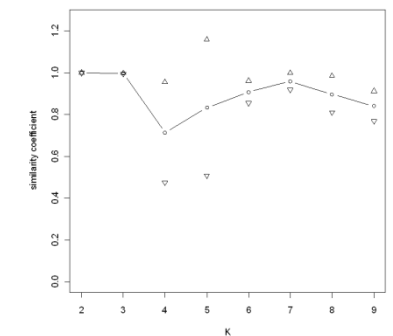
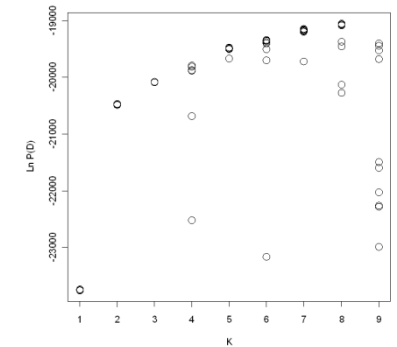
- detekce linií

- strom
- síť
- PCoA

- Bayesovské clusterování (BAPS, Structure)

- optimální počet skupin
- rozřazení jedinců (mixture, admixture)

AFLP – diverzita a divergence

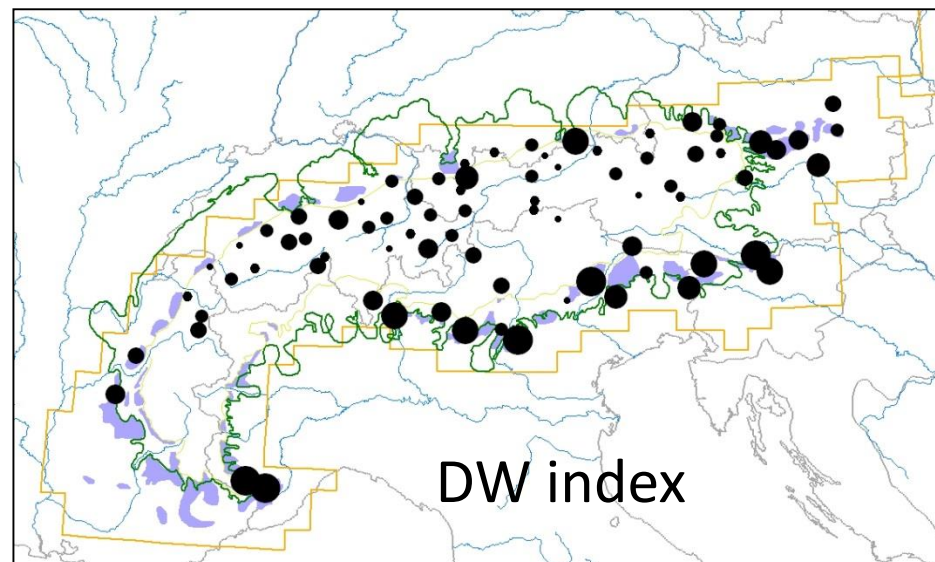
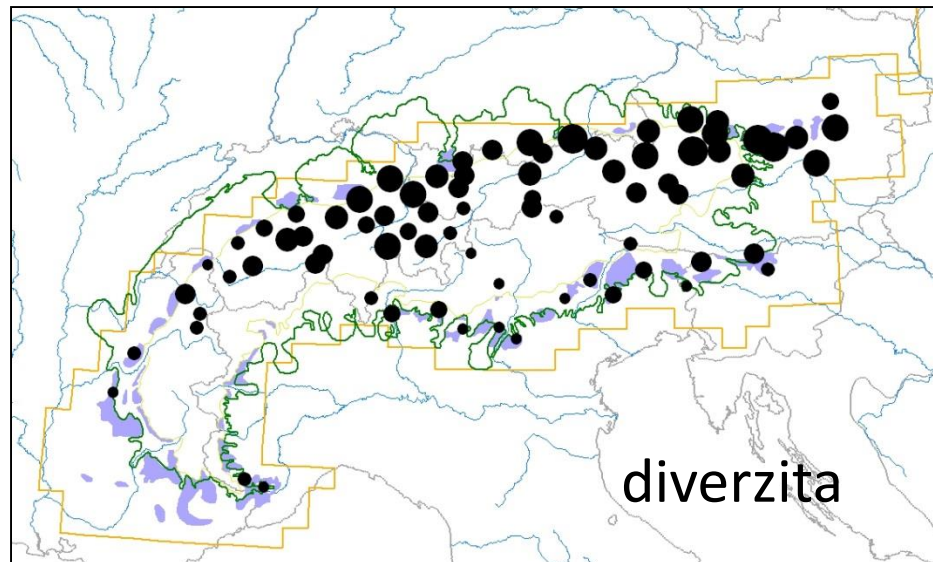
- genetická diverzita
  - Shannonův index diverzity
  - average gene diversity
  - reflektuje reprodukční systém, recentní procesy (genový tok, velikost populace...)
- vzácnost (*rarity*) – divergence
  - počet (nebo %) vzácných fragmentů (arbitrární definice vzácnosti)
  - počet (nebo %) unikátních (privátních) fragmentů
  - DW-index (*frequency down-weighted marker values*)
  - reflektuje historické procesy (dlouhodobá izolovanost...)

DW-index

frequency down-weighted marker values

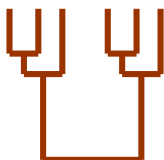

- počet výskytů AFLP markeru v populaci/počet výskytů markeru v celém datovém souboru -> součet hodnot pro všechny markery
- vyšší hodnoty v dlouhodobě izolovaných populacích (akumulace díky mutacím)
- nižší hodnoty v nově vzniklých populacích (recentní šíření)

Ranunculus alpestris, AFLP

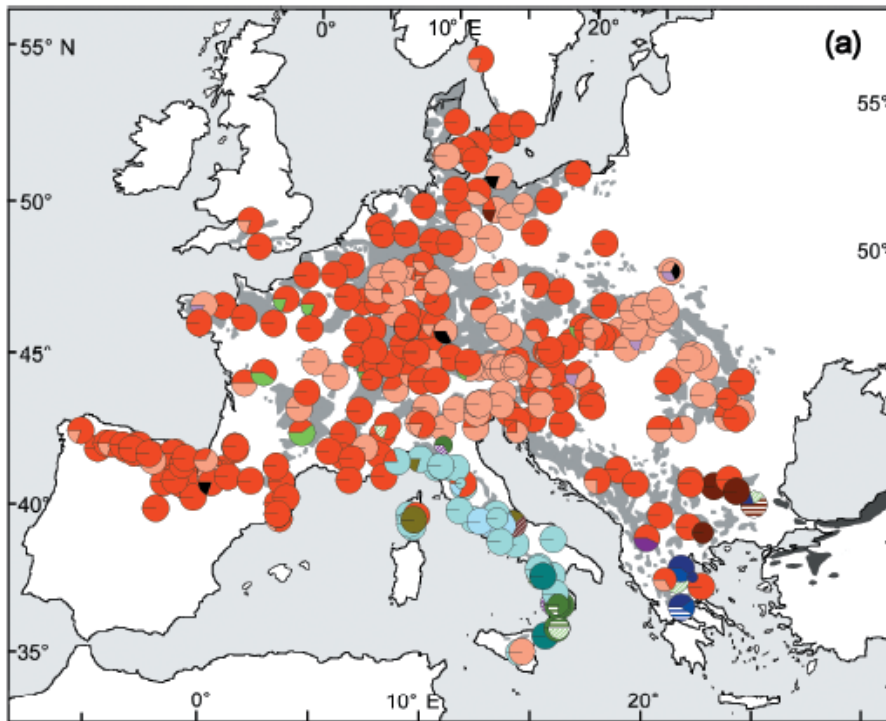
(Paun et al. 2008)

Diverzita, divergence vs. populační historie

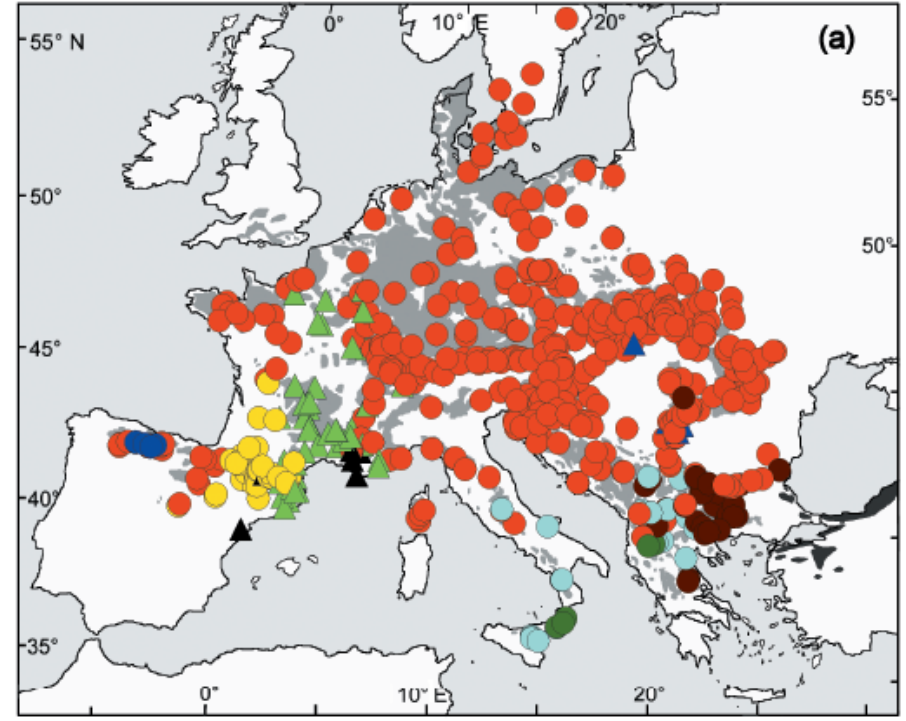
	vysoká genetická diverzita	nízká genetická diverzita
vysoká divergence (např. privátní & vzácné markery, vysoké DW)	omezený genový tok, přežívání <i>in situ</i> ve velkém refugiu 	bottleneck díky malým, izolovaným refugiálním populacím, přežívání <i>in situ</i> v refugiu
nízká divergence	vysoký genový tok, imigrace 	bottleneck díky dálkovému šíření, imigrace

podle Tribsch et al.

Fylogeografie *Fagus sylvatica*

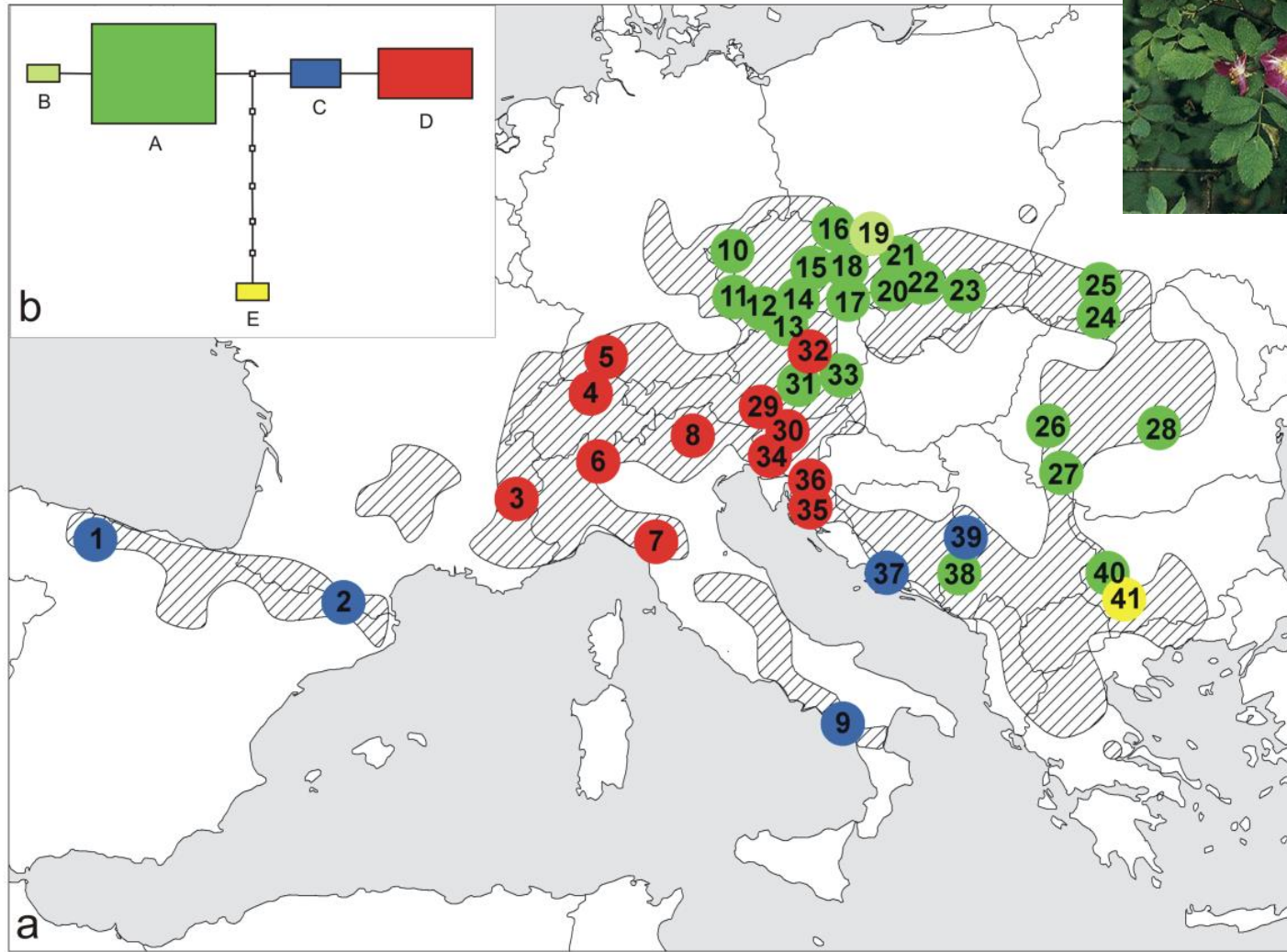

cpDNA mikrosatelity

isozymy

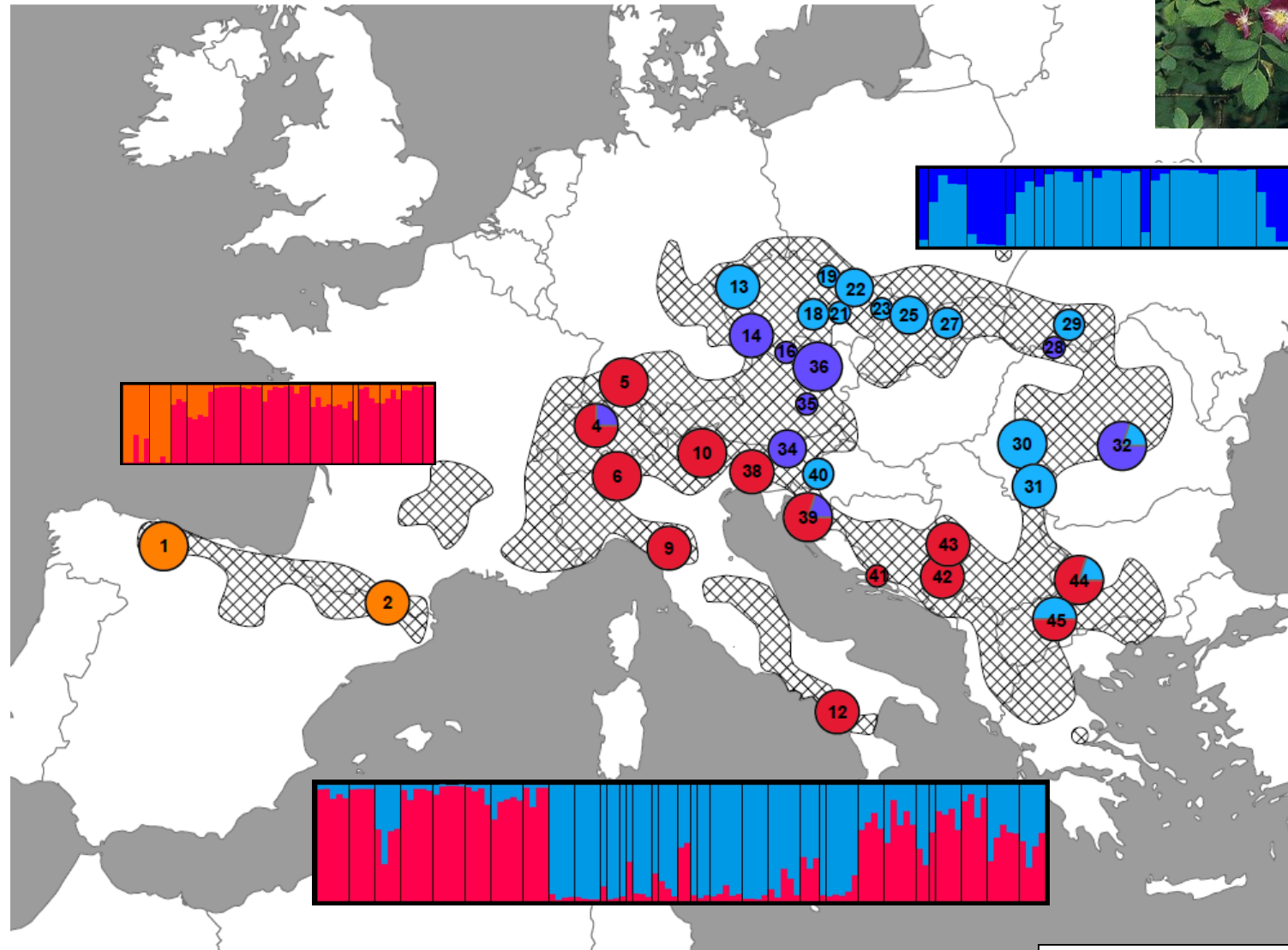
Rosa pendulina – cpDNA

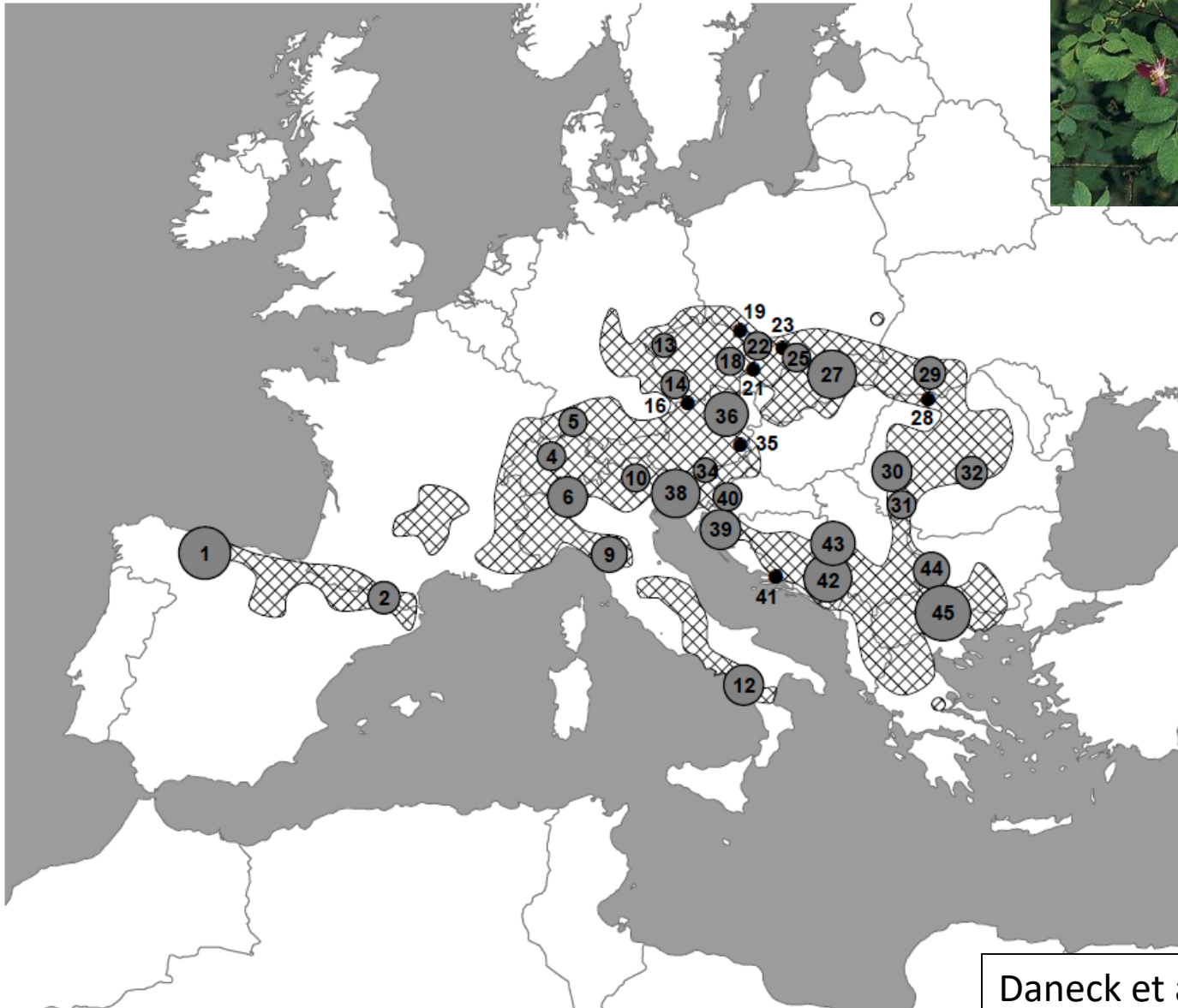
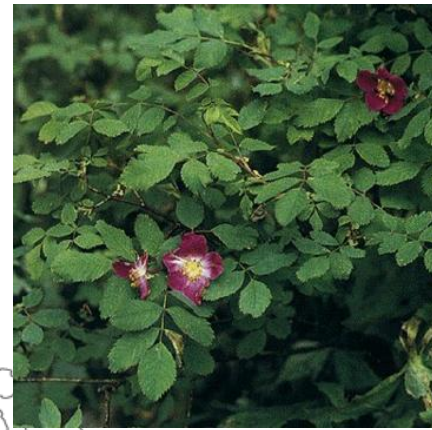
trnL-trnF sekvence
Fér et al. 2007

Rosa pendulina – AFLP pattern

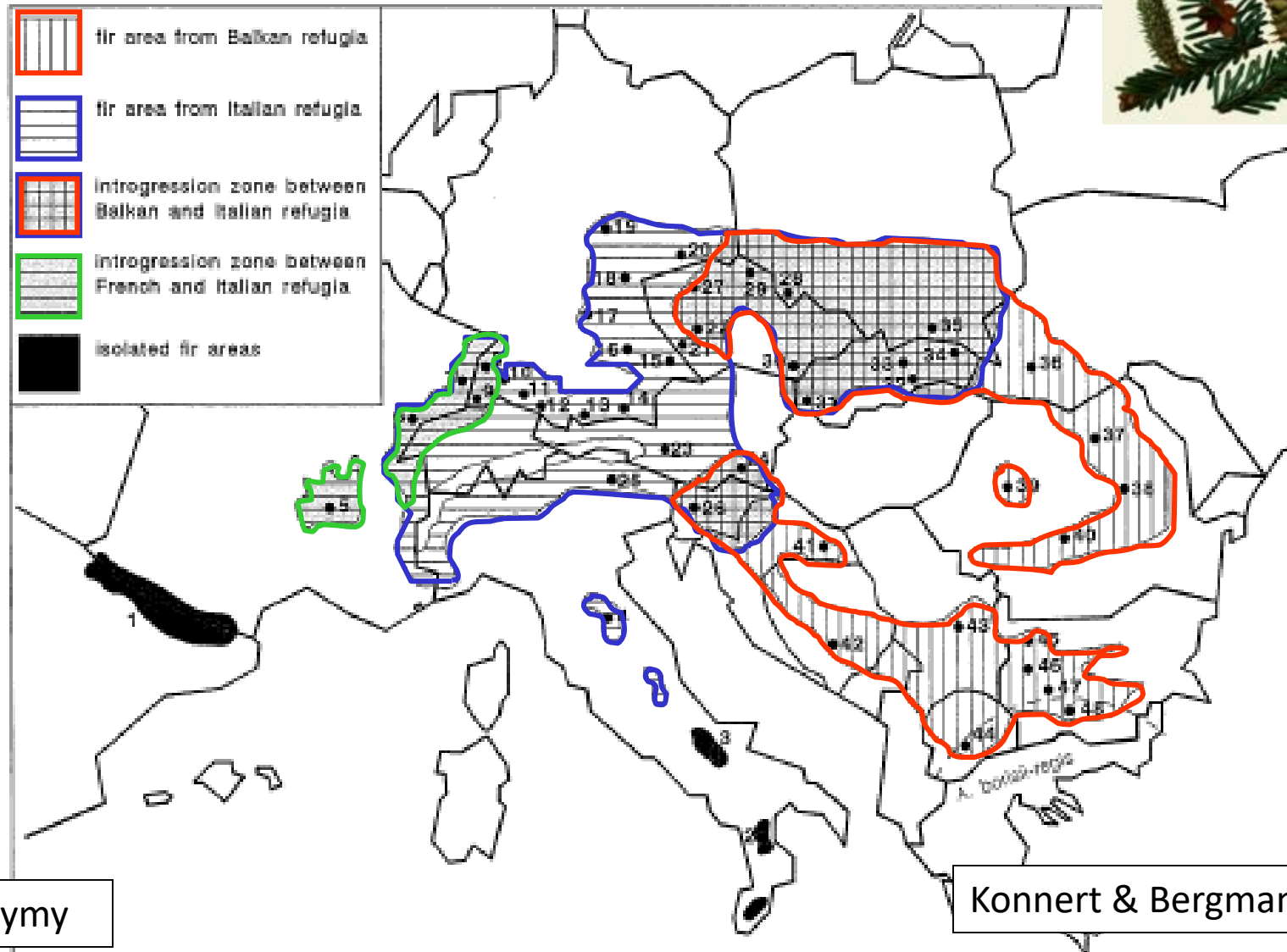
Rosa pendulina – AFLP (DW)

AFLP

Daneck et al. (2016)

Fylogeografie *Abies alba*

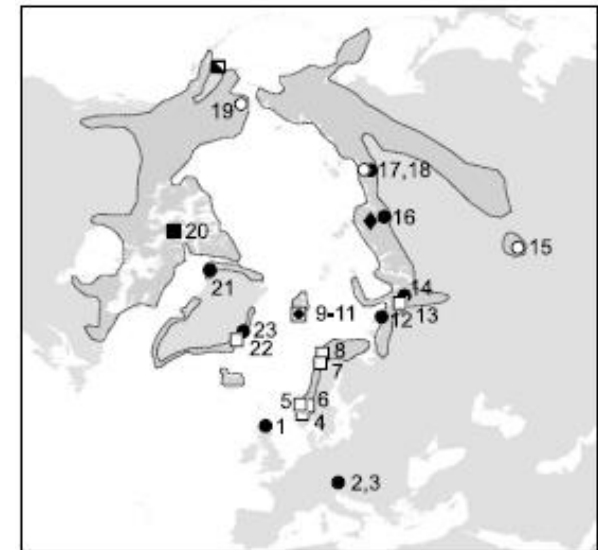
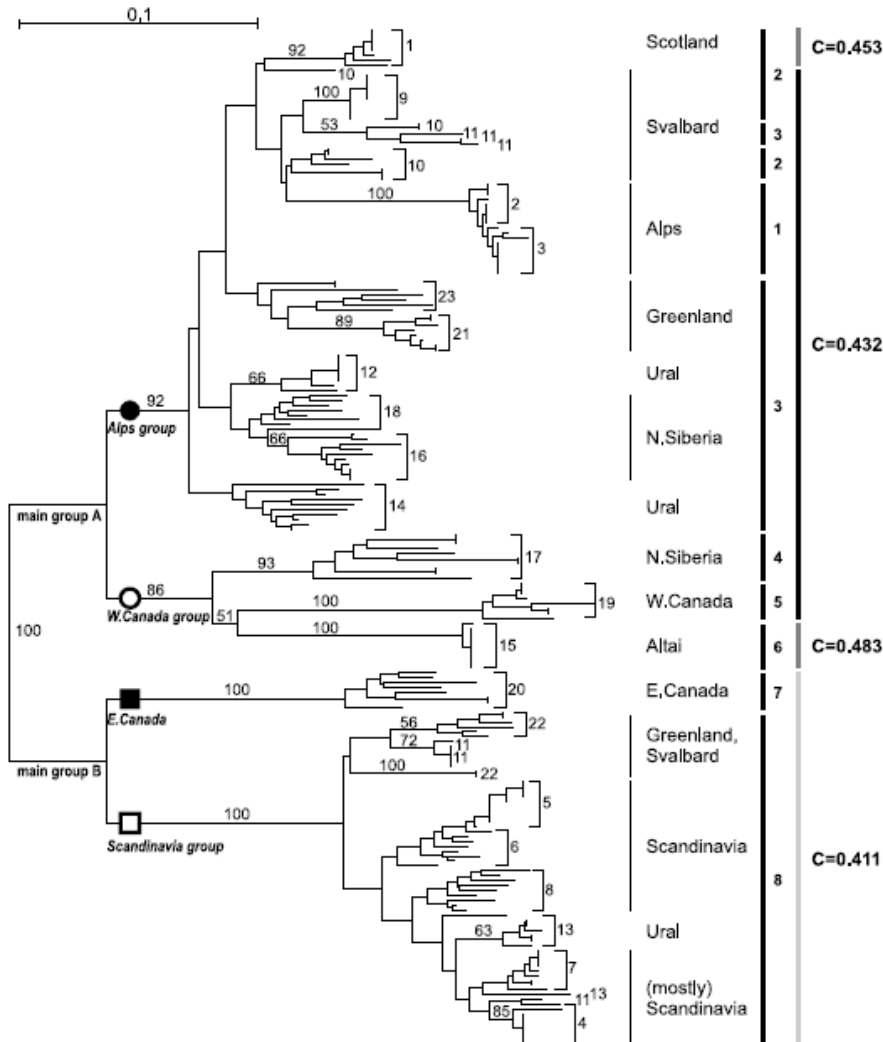

allozomy

Konnert & Bergmann 1995

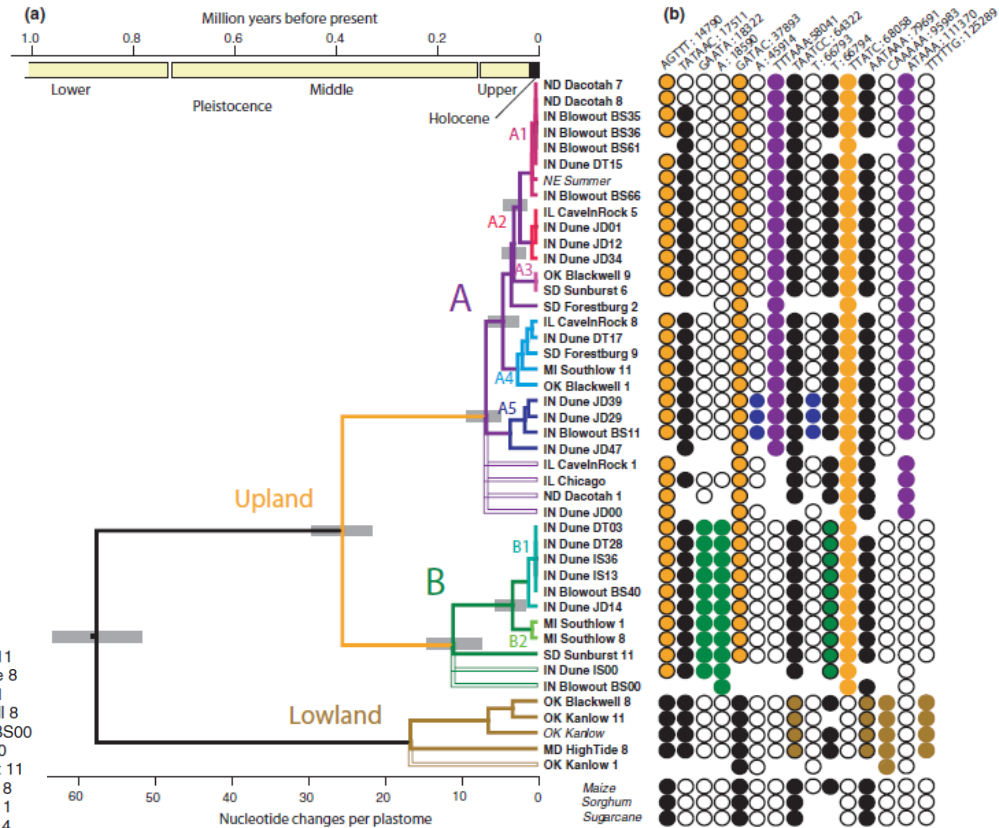
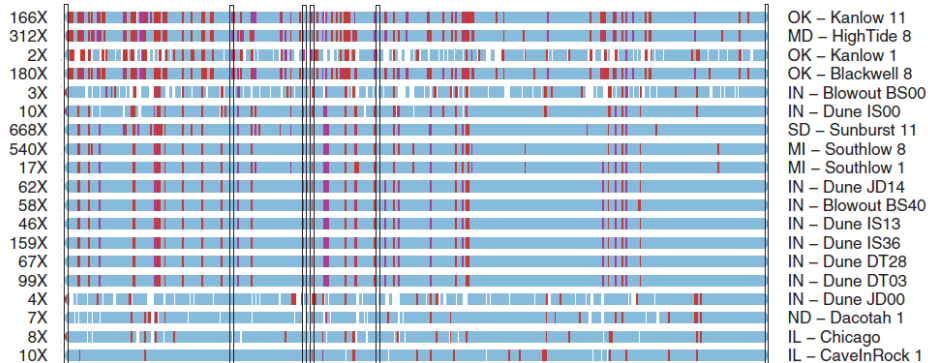
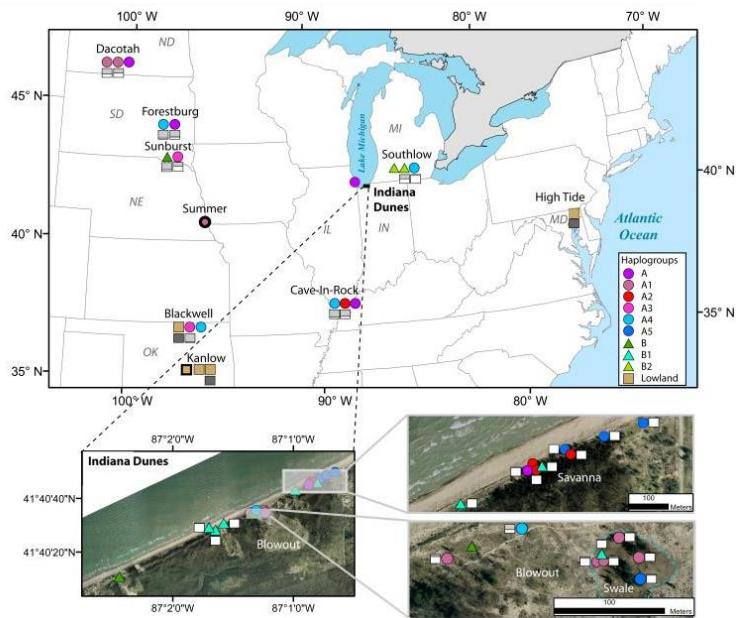

Fylogeografie – AFLP

Juncus biglumis
 cirkumpolárně, kryptické druhy
 Schönswetter et al. 2007

Fylogeografie – cpDNA

Panicum virgatum
celý chloroplast
203 variabilních SNP

Morris et al. (2011): Genomic diversity in switchgrass (*Panicum virgatum*): from the continental scale to a dune landscape. *Molecular Ecology* 20: 4938–4952